

Булгакова Оксана Дмитрівна,
здобувачка кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРЕДСТАВНИЦТВО В СУДІ БЕЗ ПОВНОВАЖЕНЬ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та внесення необхідних змін обґрунтовано потребою в істотному підвищенні якості представництва особи в суді. Крім того, з метою забезпечення кримінально-правової охорони інституту представництва в судах Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» було внесено ряд змін до Кримінального кодексу України, зокрема запроваджено кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень, яка передбачена ст. 400-1 КК України. Зазначені зміни до КК України набули чинності у червні 2020 року [2, с. 192;].

Оцінити таке нововведення можна буде із закінченням певного часу, коли ця норма почне реалізовуватися та доведе свою дієвість чи неефективність [9, с. 319–320]. Однак вже можна стверджувати, що диспозиція зазначеної статті є недосконалою та не відповідає положенням Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», зокрема: не передбачено відповідальності прокурорів за таке діяння; не визначено особливості кваліфікації даного кримінального правопорушення та відмежування його від інших кримінальних та адміністративних правопорушень тощо [2, с. 192–193].

З огляду на зазначене вище, постає необхідність дослідження питань кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень. Воно дозволить виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення норм закону про кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень та практики його застосування.

Вектор дослідження має бути спрямований на визначення і оцінку дій адвоката у відповідному провадженні. Адже саме адвокат здійснює представництво, оскільки відповідно до ст. 19 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» видами адвокатської діяльності є представництво інтересів потерпілого під час

розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства тощо [6]. Проте питання представництва без повноважень варто розглядати і щодо інших учасників процесу. Так, у кримінальному процесі доцільно оцінювати діяльність без відповідних повноважень прокурора, слідчого, дізнавача. Фактично питання представництва у суді має дві сторони [1].

У будь-якому процесі, як зазначає Н. О. Антонюк, адвокат здійснює представництво на підставі повноважень, що виникають з низки документів. Так, документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Якщо ж адвокат підробить зазначені документи, то може нести кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 358 КК України, а також за ч. 4 ст. 358 КК України – за їх використання. Вчинення аналогічних дій прокурором слід кваліфікувати за ст. 346, 366, 367 К України. У зв'язку з цим, ст. 400-1 КК України утворює не виправдану конкуренцію норм [1].

Криміналізація представництва без повноважень викликає сумніви. По-перше, суспільна небезпека таких дій невисока, по-друге, розміщення цієї статті у розділі «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» спірне, оскільки представництво в суді без повноважень не завжди може завдати шкоду правосуддю, а швидше інтересам особи, яку представляють, по-третє, ставити питання про юридичну, а тим більше кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень можна лише в тому випадку, коли особа прагне завдати або завдає шкоду правам і законним інтересам тієї особи, яку вона представляє (за умов, що її дії не містять ознак інших складів злочинів, передбачених КК України) [7, с. 191].

Стаття 400-1 КК України поширюється як на представників фізичних осіб, так й юридичних. Об'єктивна сторона складається з двох елементів: 1) завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу у суді; 2) умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги. Суб'єктом може бути лише адвокат [5; 7, с. 192]. Однак з приводу суб'єкта кримінального правопорушення виникають питання, оскільки

представляють інтереси фізичних та юридичних осіб не лише адвокати, а й прокурори.

Учена переконує, що наявність відповідальності за представництво без повноважень у КК України вимагає від посадових осіб (слідчого, прокурора, слідчого судді, суду) більш ретельно перевіряти не лише факт наявності відповідних повноважень у представника, але й їх обсяг, наприклад, на здійснення представництва у суді або окремих процесуальних дій. В умовах виключного представництва у суді інших осіб адвокатами необхідним є наявність чинного статусу адвоката у представника та наявність відомостей про нього у Єдиному реєстрі адвокатів [7].

Суди неоднаково розуміють норми чинних процесуальних кодексів, по-різному застосовують їх положення у сукупності з іншими законодавчими актами [8, с. 156], зокрема Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», внаслідок чого діяльність адвоката з надання правової допомоги та його повноваження на представництво інтересів клієнта в суді може викликати сумніви як в учасників справи, так і у складу суду. За таких обставин українським є приведення практики до єдності в розумінні дійсного, вичерпного переліку документів, їх форми та змісту, які б підтверджували наявність відповідних повноважень у адвоката. У статті досліджуються та аналізуються питання надання адвокатом до суду достатніх і допустимих документів на підтвердження своїх повноважень представляти інтереси клієнта у суді, здійснювати окремі процесуальні дії та обсяг таких повноважень [4, с. 85].

Диспозиція ст. 400-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги. Кваліфікуючими ознаками вказаного діяння законодавець визначив ті самі дії, які вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб [3, с. 50]. Наявність зазначеної норми у розділі XVIII Кримінального кодексу України свідчить про потребу охороняти суспільні відносини, що виникають у сфері здійснення правосуддя, зокрема, реалізації права на професійну правничу допомогу та виконання завдань судочинства. У той же час, виникають дискусії щодо необхідності охорони суспільних відносин у такий спосіб, оскільки діяння, передбачене ст. 400-1 КК України, не є настільки суспільно-небезпечним для запровадження кримінальної відповідальності за його вчинення, а існування суміжних норм права

цілком забезпечують недопущення завідомо неправдивого повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді. Також виникають питання доцільності криміналізації умисного невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, оскільки у такому разі адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності, що є достатнім для запобігання окресленим у статті діянням. Вказання стаття також створює не виправдані ризики перешкоджання адвокатській діяльності, а отже обговорювана норма КК України може не сприяти, а навпаки, зашкодити суспільним відносинам у сфері правосуддя, що не було враховано законодавцем під час внесення змін до закону про кримінальну відповідальність [3, с. 50].

Список використаних джерел

1. Антонюк Н. О. Про представництво в суді без повноважень. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/107299-pro-predstavnitstvo-v-sudi-bezprovnozhen>.
2. Булгакова О. Д. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 191–193.
3. Дорошенко К. К. Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень: питання необхідності та ризиків запровадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 59. С. 50–54 (Серія «Юриспруденція»).
4. Жушман М. В. Проблеми теорії та практики підтвердження повноважень адвоката у процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 85–92.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
6. Про адвокатуру і адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
7. Якимчук О. В. Проблемні аспекти відповідальності представника юридичної особи у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 188–194.
8. Borysov, V., Shakun, V., & Babanina, V. (2022). Aplicación de los principios constitucionales en la legislación penal de Ucrania. *Revista*

De La Universidad Del Zulia, 13 (38), P. 140–158. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.38.10>. URL :

file:///C:/Users/User/Downloads/Dialnet-

ApplicationOfConstitutionalPrinciplesInCriminalLeg-8810143%20(1).pdf

9. Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Babanina, V., Tykhonova O., & Hudkova, H. (2023). Características de la responsabilidad por revelación del secreto bancario en Europa y Estados Unidos. *Jurídicas CUC*, 19(1), P. 311–338. <https://doi.org/10.17981/juridcuc.19.1.2023.11>. URL: <https://revistascientificas.cuc.edu.co/juridicascuc/article/view/4598/4892>.

Васюта Юлія Володимирівна,

ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ЗАКОНОДАВСТВО, ДОКТРИНА, ПРАКТИКА

Розслідування кримінальних правопорушень, зокрема, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Кримінального кодексу (далі – КК) України потребують розробки нової методики під час проведення слідчих дій.

Нині, в умовах дії воєнного стану, правильне тлумачення кримінально-правових норм та їх практична значущість під час розслідування воєнних злочинів є вкрай важливим. Поняття воєнних злочинів окреслено в нормативно-правових положеннях міжнародного законодавства, передусім у статуті Нюрнберзького міжнародного трибуналу, в ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду [4], а також відповідно до Гаазьких і Женевських конвенцій та додаткових протоколів до них [1]. Однак, у кримінальному законодавстві України, на противагу нормам міжнародного гуманітарного права, відсутнє поняття воєнних злочинів.

Слушною є думка В. В. Тищенка, що воєнні злочини об'єднано характером, забороненими способами та засобами ведення дій, які порушують закони та звичаї війни, наприклад, вбивства, катування, руйнування міст і сіл, окремих цивільних та гуманітарних об'єктів, не виправдане воєнною необхідністю та інші. Відтак, вищезазначені кримінально протиправні дії доцільно виокремити в розділі XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК України [6, с. 37].